

VÁCLAV ŽIVEC, JAN SLAVÍK
POMNÍK LEGIONÁŘE JOSEFA JONÁŠE
U HÁJOVNY NA LÍSKU NEDALEKO
BEROUNA, 1928

29. 6.–17. 9. 2017
VERNISÁŽ VE STŘEDU 28. ČERVNA V 17.00

Pomník Josefa Jonáše, 1928, bronzové poprsí na betonovém soklu, kotouč z rubínového skla, ocelový pobronzovaný stožár pro státní vlajku, pilíř 4,5 × 0,6 × 0,6 m, stožár 9,4 m, SOKA Beroun.

Nedaleko Berouna pod vrchem Děd na nádherné vyhlídce směrem k Brdům se nachází hájovna, kde prožil své dětství Josef Jonáš zvaný Ambassadeur, legionář a příslušník roty Nazdar. V roce 1928 mu zde byl postaven pomník, který se svou originalitou vymyká meziválečné pomníkové produkci. Jeho autoři – Václav Živec (1893–1982), malíř, grafik, příležitostný sochař a hlavně zakladatel české výtvarné pedagogiky, a Jan Slavík (1903–1949), tehdy mladý architekt funkcionalista – utvářeli zajímavé kulturní milieu, které na Berounsku v té době vzniklo. Dnes jsou téměř zapomenuti, stejně jako tento pomník, který byl na začátku války odstřelen okupanty podobně jako jiné připomínky legionářů a první republiky... Josef Jonáš (1894–1918) měl dobrodružnou povahu, která jej od mládí hnala na cesty. Pobýval v Londýně a v Paříži, kde vstoupil jako vrchní číšník do služeb tureckého vyslance, což mu později vyneslo přezdívku Ambassadeur, tj. vyslanec. Po vypuknutí války se přihlásil již koncem srpna 1914 do roty Nazdar. Díky své až bláznivé odvaze i pro svůj humor a otevřenou povahu se stal jednou z jejích nejpopulárnějších tváří. Na konci války si jej však kulka přece jen našla: padl během vůbec poslední německé ofenzivy 22. dubna 1918. Podnět k Jonášově pomníku vzešel od berounské jednoty Čsl. obce

Dobová fotografie Josefa Jonáše, podle níž Živec vytvořil druhou verzi poprsí, Muzeum Českého krasu v Berouně.

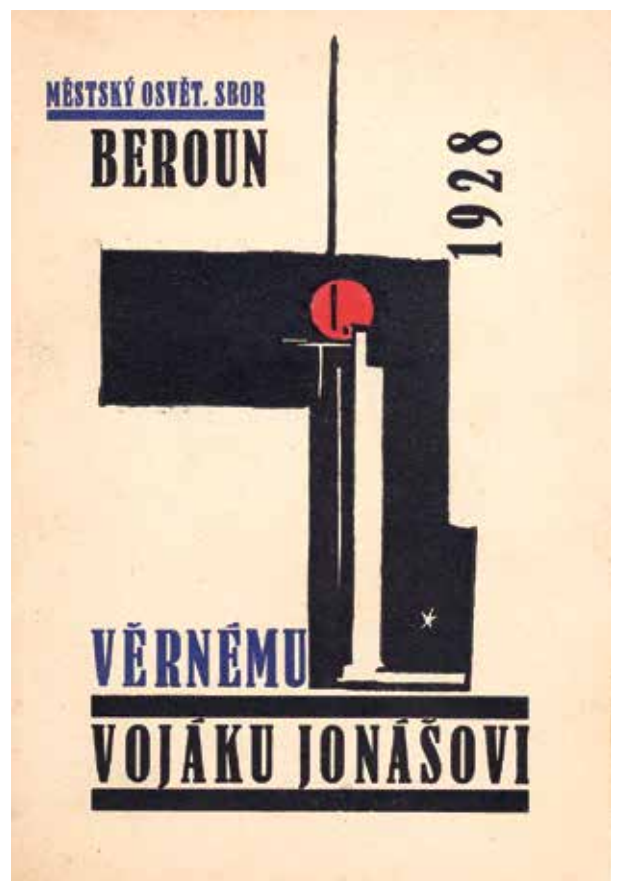
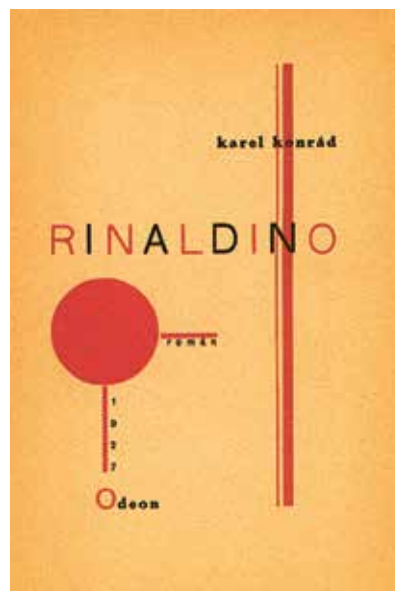
legionářské k 10. výročí vzniku republiky. Původně mělo jít o pamětní desku, ale „... v kruhu vpravdě bratrském rostla myšlenka bezděčně až do rozměrů nečekaných“.¹ Jeho originální koncepce má blízko k architektuře českého funkcionalismu, k němuž se zde pětadvacetiletý architekt, tehdy ještě žák Pavla Janáka na pražské Uměleckoprůmyslové škole (absolvoval až 1930), poprvé přihlásil. Místo s krásnou vyhlídkou jej dovolilo pojmout jako vlajkový stožár prodlužující vertikálu betonového soklu. Na jeho vrcholu byla v kvádřovém výřezu umístěna realisticky pojatá Jonášova busta od Václava Živce, oživená motivem dýmky výrazně se uplatňující v siluetě pomníku. Černá patina busty korespondující s barvou stožárové konstrukce efektně kontrastovala s kotoučem z červeného rubínového skla, který kompozici dotvářel. V knížce *Věrnému vojáku Jonášovi*, která byla k odhalení vydána, popsal berounský spisovatel František Hampl překvapení budoucího poutníka následujícími slovy: „Uprostřed lesů spatří vztyčený rudý terč. Znamení! Vykríčník v omládlé zeleni. Nad ním vlajka, křídlo letícího hrdého ptáka.“² Barevné řešení, které samozřejmě nelze vyčíst z černobílých fotografií, je patrné na motivu její obálky, volně inspirované konstruktivistickou typografií. Zdá se však, že z oblasti avantgardní typografie je odvozena celá kompozice pomníku! Červený kruh najdeme ve 20. letech u El Lisického nebo Lajose Kassáka, u nás jej mnohokrát použil Karel Teige. Stejně zajímavé je i užití stožáru s československou vlajkou. Ten pomníku dodává nejen slavnostní charakter, ale po obsahové stránce také vyjadřuje pozici legií, které byly vnímány jako jeden z pilířů první republiky, a po stránce formální zase odkazuje na moderní estetiku funkcionalismu, jak ji známe např. z oblíbeného

Architekt Jan Slavík s modelem pomníku, SOKA Beroun.

Karel Teige, obálky knih Jaroslava Seiferta *Město v slzách* (1923) a Karla Konráda Rinaldino (1927).

Václav Živec, obálka knihy *Věrnému vojáku Jonášovi*, vydané k odhalení pomníku (1928).

motivem kovových zábradlí doplňujících hladké bílé plochy fasád. Když o dva roky později Slavík vytvořil svůj první dům, berounskou funkcionalistickou vilu právě pro zmíněného spisovatele Františka Hampla, i k ní umístil vlajkový stožár! Portrétní bustu Živec vytvořil hned ve třech verzích: tu s dýmku vybrala jeho dcera jako údajně nejpodobnější, druhá Jonáše zachycovala prostovlasého, třetí v helmě. Jak již bylo řečeno, pomník byl zlikvidován hned na začátku války. Bronzové poprsí bylo převedeno do Galerie hlavního města Prahy, kde však jeho stopa mizí.³ Během let komunismu sice nebylo na jeho obnovu ani pomyšlení, ale zachované modely tuto myšlenku oživily po listopadové revoluci. Verze v helmě, která je jako jediná koncipována na čelní pohled, byla použita pro obnovu pomníku v prostorách Komerční banky. Po povodních v roce 2002 musel být ze zaplavených prostor opět odstraněn a znovu byl odhalen až 28. října 2012 na novém místě v atriu berounské radnice. Berounský rodák Václav Živec vystudoval pražskou Akademii u Maxe Švabinského a svého krajana Jana Preislera, kterého velmi ctil, což je poznat i na jeho volné tvorbě. Věnoval se zejména pedagogické činnosti a dlouhé roky působil na učitelském ústavu v Hořovicích. V roce 1936 založil a následně i vedl Ústav školských praxí výtvarné výchovy při Vysoké škole pozemního stavitelství a architektury ČVUT, kde byli vychováváni středoškolští pedagogové výtvarné výchovy. Po válce byl jmenován profesorem. Ve 30. letech se podílel na vzniku a činnosti Podbrdské kulturní pospolitosti, jejímž byl předsedou; mezi její neaktivnější členy patřili i Slavík a Hampl. Na vysoké grafické úrovni upravoval její

vzpomínku uvádí, že mladší Slavík říkal profesorovi Živcovi „strýčku“. „Bylo to oslovení důvěrné i uctivé a vyjadřovalo spříznění po duchu, tolikrát silnější a smysluplnější než příbuznost po krvi.“⁶

Marcel Fišer

- 1 *Věrnému vojáku Jonášovi*. Městský osvětový výbor Beroun, 1928.
- 2 HAMPL, František: Nad krajem. In: *Věrnému vojáku Jonášovi*. Městský osvětový výbor Beroun, 1928, s. 30–31.
- 3 Potvrzení ředitelství Galerie hl. města Prahy Městskému úřadu v Berouně z 13. 8. 1941, SOkA Beroun. Za upozornění děkuji řediteli archivu Jiřímu Topinkovi.
- 4 *Dílo Václava Rabasa 1908–1941*. Katalog výstavy. Texty Václav Živec, Karel Čapek, Arne Novák, František Žákavec, Karel Šourek, Václav Nebeský a Oldřich Stefan.
- 5 Na Vinici 771 pro Františka Hampla; Ve vilách 795 pro Václava Žaloudka; Plzeňská 35 pro B. Malého.
- 6 *Výstava výtvarné práce Václava Živece s připomenutím výtvarné činnosti Jiřího Jelínka, Jana Slavíka, Zdeňka Dvořáka v kruhu Podbrdské kulturní pospolitosti*. Katalog výstavy, Beroun, 26. září–12. října 1969.

Václav Živec, Model poprsí Josefa Jonáše, realizovaná verze, 1928, pálená hlína, Muzeum Českého krasu v Berouně.

Václav Živec, Model poprsí Josefa Jonáše, druhá verze modelu, 1928, patinovaná sádra, Muzeum Českého krasu v Berouně.

Hájovna na Lísku s pomníkem, Muzeum Českého krasu v Berouně.

Jan Slavík, Vila Františka Hampla v Berouně, 1930–31, vpravo je patrný vlajkový stožár.

publikace a sám zde vydal některé texty. Byl členem Umělecké besedy a jeho práce byly publikovány ve spolkovém časopise *Život*. Napsal i životopisný text do katalogu Václava Rabase.⁴ Pomník Josefa Jonáše je prvním dokladem jeho spolupráce s dalším berounským rodákem, o deset let mladším architektem Janem Slavíkem. Ten pro Beroun a blízké okolí navrhl řadu prací, mj. tři domy (ve dvou případech jde o čistě funkcionalistické vily),⁵ a podílel se i na renovaci historických budov. Dalším výrazným společným dílem je berounský památník Bedřicha Smetany, jehož architektura je dnes bohužel zničená. Marie Hamplová ve své

Výstava v Berouně v roce 1928, která proběhla u příležitosti odhalení pomníku, s různými verzemi portrétní a Slavíkovými nákresey, Muzeum Českého krasu v Berouně.

Pomník Josefa Jonáše, detail s Jonášovou bustou od Václava Živece, dobová novinová fotografie, Muzeum Českého krasu v Berouně.

Václav Živec, Pomník Josefa Jonáše II, dnešní situace na dvorku radnice (odhalen 2012), původně v budově Komerční banky (1994–2002).

VÁCLAV ŽIVEC, JAN SLAVÍK, POMNÍK LEGIONÁŘE JOSEFA JONÁŠE U HÁJOVNY NA LÍSKU NEDALEKO BEROUNA, 1928

Opus magnum, 29. června–17. září 2017

Kurátor Marcel Fišer

Otevírací doba: út–ne, 10.00–17.00

Výstava je uspořádána ve spolupráci s Muzeem Českého krasu v Berouně u příležitosti vydání knihy Marcela Fišera *Umění v Berouně*, věnované umění ve veřejném prostoru v tomto městě.

Za pomoc při vydání této tiskoviny děkuji Státnímu okresnímu archivu Beroun, jmenovitě jeho řediteli Jiřímu Topinkovi.

SOUBĚŽNÉ VÝSTAVY

Miroslav Vystrčil, *Retrospektiva*, Velká galerie, 29. 6.–17. 9. 2017

Pavel Šebek, Petr Emptych (v rámci festivalu Graffiti Boom), GAVU – Malá galerie, 1. 7.–3. 9. 2017

Skupina 42 ve sbírkách GAVU Cheb, GAVU – Výstava z depozitáře, 25. 4.–1. 10. 2017

Michaela Kukovičová, *To je Praha*, GAVU – Museum café, 5. 4.–1. 10. 2017

Automat na výstavu. Československý pavilon na Expo 67 v Montrealu, Retromuseum – Výstavní sál, 11. 5.–5. 11. 2017

Galerie výtvarného umění v Chebu
příspěvková organizace Karlovarského kraje
náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb
T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163
info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR. V roce 2017 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Text Marcel Fišer, grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 700 ks.